

GEMEENTE BAEXEM

Inhoudsopgave

1. Inleiding
  2. Bodemgesteldheid
  3. Grondgebruik   3.1 Agrarisch
                              3.2 Niet-agrarisch
  4. Infrastructuur   4.1 Wegen
                              4.2 Waterlopen
                              4.3 Spoorlijnen en tramlijnen
  5. De gemeente Baexem
  6. Conclusies
- Literatuurlijst
- Kaartmateriaal

Gemeentebeschrijving Baexem

1. Inleiding

1.1

Gemeente Baexem
p.a. Dorpsstraat 32
6095 AH Baexem
Provincie Limburg
Inventarisatiegebied Midden-Limburg
Aantal inwoners: 2445 ((16-5-1988)
Oppervlakte : 9,04 km²
Nederzettingen : Baexem, De Horck, Vesjenshoek

1.2

De gemeente Baexem, deel uitmakend van het inventarisatiegebied Midden-Limburg, grenst in het noorden aan de gemeente Heythuysen (inventarisatiegebied Limburgs Peelgebied). De westelijke begrenzing wordt gevormd door de gemeenten Nederweert (Limburgs Peelgebied) en Grathem.

In het zuiden liggen de gemeenten Grathem en Heel en Panheel. De oostelijke begrenzing wordt gevormd door de gemeente Haelen en voor een klein gedeelte door de gemeente Horn. Al deze gemeenten behoren tot het inventarisatiegebied Midden-Limburg.

De gemeentegrenzen van Baexem hebben in de periode 1850-1940 geen wijzigingen ondergaan.

2. Bodemgesteldheid

2.1 De bodem van de gemeente Baexem bestaat grotendeels uit zandgrond. De noordelijke begrenzing met de gemeente Heythuysen wordt gevormd door de Tungelroyse Beek. In dit beekdal bevinden zich klei-afzettingen. Verder zuidelijk ligt een groot gebied met hogere zandgrond, terwijl in de zuidwesthoek der gemeente lagere zandgrond is gelegen.

De Rijdtbeek doorstroomt de gemeente van het zuidwesten naar het noordoosten. Het dal van deze beek bevat eveneens klei-afzettingen.

Het oostelijk en zuidelijk deel der gemeente bestaat wederom uit hogere zandgrond.

De gemeente Baexem bevindt zich op ongeveer 27 meter +NAP.

3 Grondgebruik

3.1 Agrarisch

De agrarische sector speelt vanouds een zeer belangrijke rol in de gemeente Baexem. De gronden binnen de gemeente werden in de periode 1850-1940 in hoofdzaak voor agrarische doeleinden gebruikt. Het gemengde bedrijf was hierbij overheersend. Rogge en haver vormden de belangrijkste produkten.

De Tranchotkaart vervaardigd tijdens het eerste kwart van de negentiende eeuw bevestigt dit beeld. Langs de Tungelroyse Beek in het noordelijk deel der gemeente bevonden zich weilanden, soms met fruitbomen. Het gebied ten zuiden hiervan, en het oostelijk deel der gemeente waren in gebruik als akkerland. Langs de Rijdtbeek bevonden zich weilanden. Een groot gebied in het oostelijk deel der gemeente werd in beslag genomen door de Oldersche Heide. Direkt ten noorden van de Oldersche Heide lag het Wijersbroek, een iets lager gelegen gebied voornamelijk in gebruik als weiland.

De kern Baexem, destijds Baexen genoemd, werd aan de oostzijde begrensd door weilanden, aan de westzijde door akkerland. Noordelijk van het dorp bevond zich een heidegebied van kleinere omvang.

Een vergelijking van het bodemgebruik in het eerste kwart van de negentiende eeuw, met de situatie in de jaren dertig van deze eeuw geeft het volgende beeld. Langs de noordelijke begrenzing met de gemeente Heythuysen, gevormd door de Tungelroyse Beek, bevonden zich weilanden. Verder zuidelijk lagen akkerlanden, die we eveneens in het oostelijk deel der gemeente aantreffen. Westelijk bevond zich de Bergheide, een betrekkelijk klein heidegebied. Dit gebied was voor een klein deel met naaldhout beplant. Tussen de Bergheide en de Rijdtbeek lagen afwisselend weilanden en akkerlanden. In de zuidoosthoek rond de kern Baexem lagen akkerlanden.

Baexem wordt rond 1850, agrarisch gezien, tot het gebied van de zuidelijke Peel gerekend, samen met o.a. de gemeenten Roggel, Heythuysen en Grathem. Bijna de helft van de bodem in dit gebied bestond uit woeste gronden. Tussen 1870 en 1914 vonden hier forse ontginningen plaats. Heidegrond werd omgezet in

akker- en weiland.

Wat betreft de verkavelingssituatie in het begin van de negentiende eeuw kan geconstateerd worden dat de weilanden langs de Tungelroyse- en Rijdtbeek verdeeld waren in vrij kleine percelen. De kavels akkerland waren groter van omvang. Rond 1935 was de situatie enigszins gewijzigd. De in cultuur gebrachte heidegrond was verdeeld in relatief grote percelen met een regelmatig geordend kavelpatroon.

Tegenwoordig zijn intensieve veehouderijbedrijven kenmerkend voor Baexem. Een groot deel van het akkerland wordt gebruikt voor de verbouw van veevoedergewassen, voornamelijk mais.

3.2 Niet-agrarisch

Baexem kent in de periode 1850-1940 geen met de aldaar aanwezige bodemsoorten verbonden industrie.

4   Infrastructuur

4.1   Wegen

Het wegennet van de gemeente Baexem kan in het begin van de negentiende eeuw gekenschetst worden als

weinig ontwikkeld. Pas in 1844 werd begonnen met de aanleg van een weg van Roermond via Baexem en Weert naar Noord-Brabant. Dit werd de eerste weg van enige betekenis op het grondgebied van de gemeente. Diverse onverharde wegen en paden verbonden de kleine kern Baexem met de vele verspreid liggende boerderijen en met de dorpen Heythuysen, Leveroy, Haelen en Grathem.

Rond 1850 was in de in het voorgaande geschetste situatie nauwelijks enige verandering opgetreden. Enkel een klein deel van de eerder genoemde verbinding Roermond-Weert was verhard, te weten het gedeelte van Roermond tot de kern Baexem. Op dit gedeelte werd tol geheven. De overige wegen bevonden zich in onverharde toestand.

Tussen 1850 en 1940 kwam wel enige verandering in deze situatie. De verbinding Roermond-Weert werd geheel verhard, evenals de weg die uit de richting Grathem via Baexem naar Heythuysen liep. In het ontgonnen gebied kwamen een aantal onverharde wegen tot stand.

4.2   Waterlopen

De belangrijkste natuurlijke waterlopen binnen de gemeente Baexem zijn de Tungelroyse Beek en de Rijdtbeek. Deze laatste beek doorstroomt het grondgebied der gemeente van zuidwest naar noordoost.

Kaartmateriaal vervaardigd in de tweede helft van de negentiende eeuw geeft voor de Tungelroyse Beek de benaming Leveroyse- of Royse Beek.

De afwatering geschiedt op natuurlijke wijze via beide genoemde beken.

Het grondgebied van de gemeente Baexem ressorteert onder het waterschap Midden-Limburg.

4.3   Spoorwegen en tramlijnen

De gemeente Baexem wordt van oost naar west doorsneden door de in 1879 aangelegde spoorlijn Roermond-Weert.

Eind negentiende eeuw bestonden er plannen om Midden-Limburg per tramlijn met Noord-Brabant te verbinden. In 1898 werd voor een op te richten Brabantsch-Limburgsche Buurtspoorweg Maatschappij een concessie

aangevraagd ten behoeve van een 79 kilometer lange tramlijn van Eindhoven via o.a. Roggel, Baexem en Horn naar Maaseik. Het is er nooit van gekomen, al zijn enkele gedeelten begin deze eeuw tot stand gekomen.

Het traject Roggel-Baexem-Horn werd in 1918 geopend. Te Baexem kwam een aansluiting met de bestaande spoorlijn Roermond-Weert tot stand. De tramlijn was echter geen succes. Door de toenemende concurrentie van het wegvervoer en de slechte economische situatie tijdens de jaren dertig werd in 1935 overgegaan tot sluiting van dit baanvak.

5. De gemeente Baexem, nederzettingen

5.1 Baexem

De kern Baexem kan in haar oorspronkelijke vorm gekarakteriseerd worden als een lineaire nederzetting.

De Tranchotkaart, vervaardigd in het begin van de negentiende eeuw, toont enige lintbebouwing langs de weg Grathem-Baexem-Heythuysen.

Even ten zuiden van de kern Baexem ligt kasteel Baexenhuis, daterend uit de zeventiende eeuw. Hier vlakbij ligt Huis de Brias daterend uit de achttiende eeuw.

De gemeente telde destijds ongeveer 480 inwoners.

Rond 1850 was de kern Baexem niet wezenlijk veranderd. De bebouwing was nauwelijks toegenomen. De plaatselijke nijverheid bestond uit een tweetal jeneverstokerijen, een bierbrouwerij en een wortelstroopfabriekje.

Het inwoneraantal was toegenomen tot bijna 600.

Tussen ca. 1850 en ca. 1940 onderging Baexem enkele veranderingen met duidelijke gevolgen voor de bebouwing.

De aanleg van de spoorlijn Roermond-Weert, welke de gemeente van oost naar west doorsneed, was een belangrijke ontwikkeling. Nabij de kruising van deze spoorlijn met de weg Baexem-Heythuysen werd een station gebouwd en ontstond ook andere bebouwing. In de direkte omgeving van deze kruising van spoorlijn en weg lag het negentiende eeuwse klooster Mariabosch.

Langs de weg Baexem-Heythuysen, tussen de kruising met de spoorlijn en de kern Baexem, vond een duidelijke toename van de bebouwing plaats. Ook langs de weg van de kern Baexem in zuidelijke richting naar de gemeente Grathem werden woonhuizen en boerderijen gebouwd.

Rond 1900 bedroeg het aantal inwoners ongeveer 670.

5.2 Verspreide bebouwing

In het noordelijk deel der gemeente bevonden zich, begin negentiende eeuw, diverse verspreid gelegen boerderijen. Van west naar oost o.a. Nieuwenhof, Oudenhof, Conings, Breukers, Westjens, Op de Stap, Horck, De Schoor, Einderhof, Op Bosch en Beylhof. Verspreid over het overige grondgebied van de gemeente treffen we nog aan Theuvenhof, Abenhof, Roverhof, en Nieuwestraat.

Van deze verspreid gelegen boerderijen worden rond 1850 nog genoemd : Oudenhof en Nieuwenhof in de

uiterste noord-westpunt van de gemeente. Voorts Horcken. Op Bosch en Vosjens in het noordoostelijk deel der gemeente. In het zuidelijk deel bevinden zich zich Vogels, Theuvenhof en Abenhof. Tot 1940 vond geen opvallende toename van deze verspreide bebouwing plaats. Kaartmateriaal vervaardigd rond dit laatste jaar geeft voor de verspreide bebouwing in de noordwesthoek der gemeente de benaming Beemderhoek. Voor de bebouwing meer oostelijk gelegen respectievelijk de namen Horckerstraat en Schoorstraat.

5.3

Nederzettingen na 1940

Na 1945 vond vooral een duidelijke toename van de bebouwing plaats langs de weg tussen de kern Baexem en de bebouwing nabij de kruising van deze weg met de spoorlijn Roermond-Weert. Aan de linkerzijde van deze weg, Dorpstraat-Stationstraat, ontstonden diverse nieuwe woonwijken.

De verspreide bebouwing in het noordelijk deel der gemeente nam eveneens toe, zij het in geringe mate. De benaming voor de bebouwing in het noordwestelijk deel van de gemeente Baexem is thans Vestjenshoek, voor de meer oostelijk gelegen bebouwing De Horck.

6. Conclusies Baexem.

- 6.1 Naar aanleiding van het verrichtte veldwerk dienen omtrent de gemeente Baexem de volgende opmerkingen de gemeentebescrijving af te ronden. Gesteld kan worden dat binnen de gemeente Baexem in de periode 1850-1940 slechts sprake is van invullingen binnen de bestaande structuren. Op grond daarvan is het aangeven van een stedenbouwkundige typologie niet relevant.
- 6.2 Een opmerkelijk element binnen de kern Baexem wordt gevormd door het klooster Mariabosch, gelegen aan de Lindelaan. In 1918 namen de Zusters "Dienaressen van de H. Geest" het vakantiehuis van de Duitse Jezuïten als klooster over. In 1934 is het klooster uitgebreid met een aantal verblijfsgebouwen en een kapel. In de nabijheid van het klooster vestigden zich nadien een tweetal restaurants aan de Dorpsstraat. Aan diezelfde Dorpsstraat zijn een aantal woonhuizen aangetroffen, doorgaans in een traditioneel sobere bouwstijl. Interessant is voorts het voormalig stationsgebouw uit omstreeks 1910, gelegen aan de Laan, en nu in gebruik als woonhuis. Van het gebouw is slechts de eerste bouwlaag authentiek. De tweede bouwlaag stamt uit de jaren vijftig. Voor wat betreft de verspreide bebouwing valt op te merken dat dit overwegend bebouwing betreft van een gemiddeld agrarisch traditionele bouwstijl.

Literatuurlijst

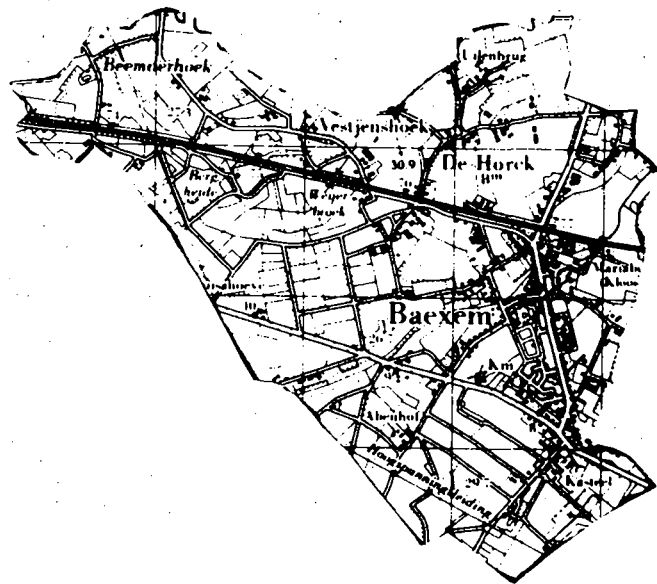
1. J.H.J. Berghs, Uit Baexem's verleden, deel I en II. Baexem 1970 en 1973.
2. Handboek der geografie van Nederland, deel VI. Zwolle 1959.
3. J. Kuyper, Gemeenteatlas van Limburg, Maasbree 1981.
4. W.J.M. Leideritz, "De stoomtrams van Noord-Brabant en Limburg" in : Trams en tramlijnen, Rotterdam 1972.
5. Lijst van Nederlandse gemeenten, s' Gravenhage 1988.
6. Ph. van der Maelen, Dictionnaire géographique du Limbourg, Assen 1978.
7. Drs. J.F.R. Philips, Drs. J.C.G.M. Jansen, Drs. Th.J.A.H. Claessens, Geschiedenis van de landbouw in Limburg 1750-1914, Assen 1965.
8. Streekplan Noord- en Midden-Limburg, S.L. 1982.

Kaartmateriaal

1. Tranchotkaart nr.38 Heythuysen
1803-1820
1 : 25.000
2. Kaart uit J. Kuyper, Gemeenteatlas van Limburg
Gemeente Baexem
1866
1 : 37.500
3. Topografische kaartnr. 738 Baexem
1934
1 : 25.000
4. Kaart gemeente Baexem
1982
1 : 10.000
5. Kaart provincie Limburg, regio Middenlimburg
1982
1 : 50.000

Bij de gemeentebeschrijving gevoegde afbeeldingen

- I De huidige gemeente Baexem
- II Tranchotkaart Baexem
- III De gemeente Baexem 1866
- IV De gemeente Baexem in 1934

den Hoek

Heythuisen

Walek

Vlasroot

de Kouk

Bienkraot

Hornant

Loveroy

Karekarvelt

Lysstaptoek

Conings

anden hof

Opstal

Sin daer

Beyls hof

Nieuwen hof

Schoore Straet

Heyte

Nieuwen hof

Heide

Stal

Stieghof

Scheure Straet

Alpenhof

Stree

Theuwhof

Buexen

Buexen hais

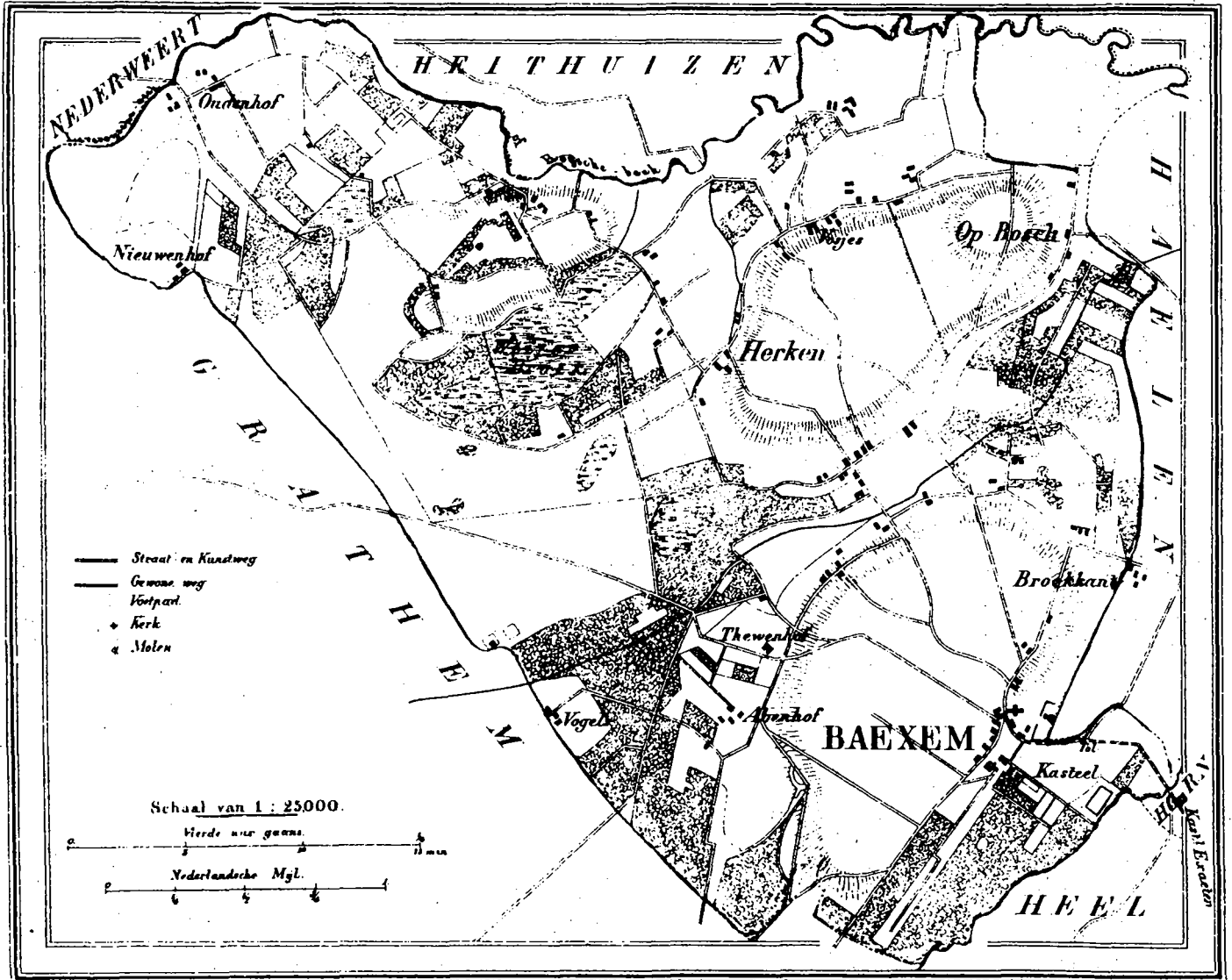
Pollart

Laver

Hoff

Willems de Voort a. Auro

1866.

910 Bunders. 600 Inwoners. 1903/670 i.

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

N° 745 Thorn

N° 745 Thorn

Schaal van 5000 meter.

Hoogte van 1936
 P. H. H. H.

De Auteursrechten zijn voorbehouden ten behoeve van den Staat der Nederlanden.

Nadruk verboden.